C/2025/772

11.2.2025

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus

Õiglase ülemineku seadusandlik ettepanek ja ELi poliitikavahendid, mis võimaldavad sotsiaalsemat Euroopa rohelist kokkulepet

(omaalgatuslik arvamus)

(C/2025/772)

Raportöör: **Dirk BERGRATH**

Nõustajad	Christiny MILLER (raportööri nõustaja) Anna KWIATKIEWICZ (I rühma nõustaja)
Täiskogu otsus	15.2.2024
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	13.11.2024
Vastuvõtmine täiskogus	5.12.2024
Täiskogu istungjärk nr	592
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	179/1/6

1. Järeldused ja soovitused

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee (edaspidi „komitee“)

1.1. rõhutab õiglase ülemineku tähtsust Euroopa Liidus kooskõlas Euroopa Komisjoni strateegiliste prioriteetide ja poliitiliste suunistega aastateks 2024–2029. Õiglasel üleminekul on eriline mõju töömaailmale, mõjutades sektoreid, piirkondi, töökohti ja oskusi (sealhulgas soolist aspekti, põlvkondadevahelist aspekti ja haavatavaid rühmi), sotsiaalhoolekannet, liikmesriikide koostööd, juhtimist, äritegevust ja ettevõtjaid (eelkõige VKEsid) ning rahastamist ja investeeringuid;

1.2. toonitab vajadust koostada terviklik töömaailma poliitikapakett, mis integreeriks olemasolevad ELi tasandi vahendid ja annaks liikmesriikidele piisava tegutsemisruumi asjakohaste lahenduste kasutuselevõtuks riiklikul ja piirkondlikul tasandil. See võib vajaduse korral hõlmata kehtivate õigusaktide ja soovituste läbivaatamist ja muutmist;

1.3. kutsub üles koostama poliitikapaketi õiglase ülemineku kohta töömaailmas, mis toimub muutuste ennetamise ja juhtimise kaudu ning mille juhtpõhimõteteks on sotsiaaldialoog ja kollektiivläbirääkimised ([1]).

Selles poliitikapaketis tuleks muu hulgas teha järgmist:

— kaardistada oskuste vajadused ja strateegiad;

— luua ja viia ellu asjakohaste oskuste arendamise programmid;

— kindlustada kõigile töötajatele sisuline ja jõustatav juurdepääs täielikult tasustatud koolitustundidele;

— tagada, et kooskõlas kohaldatavate eeskirjadega kehtestataks tõhusad süsteemid töötajate kaasamiseks ja tõhusaks teavitamiseks ja nendega konsulteerimiseks ettevõtte tasandil;

([1]) ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— integreerida õiglase ülemineku algatused Euroopa sotsiaalõiguste samba ja Euroopa poolaasta rakendamisse;

— luua tugevad stiimulid, et ettevõtted teeksid järgmist: seaksid prioriteediks praeguste töötajate oskuste täiendamise, et täita oskuste puudujäägid; töötaksid välja, avaldaksid ja korrapäraselt ajakohastaksid ettevõtte üleminekukavad, milles prognoositakse muutusi, ning töötaksid välja strateegiad võimalike mõjude juhtimiseks; soodustaksid õpipoisiõppe ja koolitusmaksu maksete suurendamist vastavalt riiklikele mudelitele, et osaliselt rahastada töötajate koolitust piirkondlikul tasandil.

1.4. soovitab üksikasjalikku kaardistamist, et tagada teadlikkus üleminekuga kaasnevatest probleemidest ja võimalustest ELi, riiklikul ja piirkondlikul tasandil nii praegu kui ka tulevikus. Asjakohaste tasandite poliitikakujundajad ja ettevõtted peavad neile teadmistele tuginema, et töötada koostöös sotsiaalpartnerite ja muude sidusrühmadega välja terviklikud üleminekukavad ja oskuste strateegiad ning jälgida edusamme. Euroopa Komisjoni loodud õiglase ülemineku vaatluskeskus võib juhtida poliitikameetmete ja parimate tavade kaardistamist ning toetada liikmesriike andmete ja seirega;

1.5. kutsub Euroopa Komisjoni ja liikmesriike üles tagama piisava rahastamise. Selleks tuleb suurendada õiglase ülemineku fondi ja kliimameetmete sotsiaalfondi ning viia need kooskõlla muude ELi fondidega, mis aitavad saavutada õiglase ülemineku eesmärke. Samuti tuleb tugevdada ja kasutada muid rahastamismeetodeid ja mobiliseerida erasektori rahalisi vahendeid ülemineku toetuseks.

2. **Sissejuhatus**

2.1. Euroopa rohelises kokkuleppes on sätestatud Euroopa Liidu õiguslikult siduv kohustus vähendada 2030. aastaks heitkoguseid 55 % ja saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus. Komisjoni teatises „Euroopa roheline kokkulepe“ märgitakse, et üleminek peab olema õiglane ja kaasav ning seadma esikohale inimesed, pöörates erilist tähelepanu piirkondadele, tööstusharudele ja töötajatele, kes seisavad silmitsi suurimate raskustega ([2]). Ausa ja õiglase kliimaülemineku saavutamine eesmärgiga jääda ülemaailmselt konkurentsivõimeliseks ja suurendada meie energiasuveräänsust on samuti üks Euroopa Ülemkogu prioriteete aastateks 2024–2029 ([3]).

2.2. Komisjoni teatises Euroopa 2040. aasta kliimaeesmärgi kohta on sätestatud kasvuhoonegaaside netoheite vähendamine 90 % võrreldes 1990. aasta tasemega. Komitee toetab soovitatud eesmärki saavutada 2040. aastaks 90 %-line vähendamine, sest see kattub teaduslike tõdemustega küsimuses, milline on Euroopa õiglane panus 1,5 kraadi eesmärki. Kuid toonitada tuleb, et 2040. aasta eesmärgi saavutamisel on kooskõlastatud tegevus kõigis sektorites otsustava tähtsusega. Samas rõhutab komitee, et eesmärk nõuab pingutamist ja seda on võimalik saavutada juhul, kui rakendatakse poliitikameetmeid, mis tagavad Euroopa tööstuse konkurentsivõime ja õiglase ülemineku vähese CO_2 heitega tehnoloogiate kulutõhusa kasutamise kaudu ([4]). Sotsiaalse mõjuga tegelemiseks on väga oluline võtta ümberjaotavaid meetmeid, et kedagi ei jäetaks kõrvale ([5]).

2.3. Üleminek loob uusi võimalusi ja tõsiseid katsumusi ettevõtluses ja töökohtade loomisel kõigil oskustasemetel töötajatele, kuid mõni piirkond saab sellest suuremat kasu kui teised. ELi ühtekuuluvuspoliitikal ja riiklikel meetmetel on jätkuvalt oluline roll üleminekust enim mõjutatud piirkondade toetamisel ([6]). Hinnangute kohaselt mõjutab üleminek otseselt 40 % ELi töötajatest ([7]).

2.4. Samal ajal on oht, et ELi rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamisel tekib tagasilangus, kuna üldsus ja poliitikud on üha enam rohelise poliitika vastu, sest üleminekut tajutakse praegusel kujul ebaõiglasena ([8]), ([9]) – see tekitab ettevõtjatele täiendavaid kohustusi ja on üks põhjuseid, miks puuduvad eeltingimused Euroopa ärilise atraktiivsuse parandamiseks ([10]). Avaliku arvamuse uuringud näitavad siiski, et enamik eurooplasi toetab õiglast rohepööret ([11]).

([2]) COM(2019) 640 final.
([3]) Euroopa Ülemkogu strateegiline tegevuskava aastateks 2024–2029.
([4]) ELT C, C/2024/4667, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4667/oj.
([5]) COM(2024) 63 final.
([6]) COM(2024) 63 final.
([7]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([8]) „A new governance framework to safeguard the European Green Deal“.
([9]) „Enabling the green and just transition“.
([10]) http://antwerp-declaration.eu/.
([11]) Eurobaromeetri eriuuring 100.1 – Parlemeter 2023.

2.5. On hädavajalik, et üleminek oleks õiglane. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni õiglase ülemineku suunistes on sätestatud, et kõigi jaoks õiglane üleminek keskkonnasäästlikule majandusele peab olema hästi korraldatud ja aitama kaasa igaühele inimväärse töö tagamisele, sotsiaalsele kaasatusele ja vaesuse kaotamisele ([12]).

3. **Praeguste ELi poliitikavahendite piirangud**

3.1. Komitee pooldab ja tunnustab arvukaid olemasolevaid Euroopa tasandi poliitikavahendeid, mis kas otseselt või kaudselt tegelevad õiglase üleminekuga, kuid juhib tähelepanu ka vastuoludele ja lünkadele teatavate poliitikameetmete vahel.

3.2. Komitee tunnustab nõukogu soovitust õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamise kohta, kuid märgib, et see mittesiduv soovitus ei paku terviklikku poliitilist platvormi, mida EL vajab, et käsitleda ülemineku kõiki mõjusid ([13]). Seetõttu tuleks liikmesriike toetada nende jõupingutustes rakendada soovitust kooskõlas oma riigi kontekstiga.

3.3. Õiglase ülemineku mehhanism ja kavandatav kliimameetmete sotsiaalfond on väärtuslikud õiglase ülemineku edendamiseks ja juhtimiseks piirkondlikul ja valdkondlikul tasandil. Nende suurus ja ulatus on aga piiratud ning need käsitlevad vaid väikest osa üleminekuprotsessist ([14]). Kliimameetmete sotsiaalfondi ja õiglase ülemineku fondi rahalised vahendid ei ole neile seatud eesmärkide saavutamiseks piisavad ning neid tuleks kasutada tõhusalt ([15]).

3.4. Selleks et kaotada lõhe ELi õiglase ülemineku vahendite vahel, peaks õiglase ülemineku poliitikaraamistik võimaldama täielikult rakendada Pariisi kokkulepet, ([16]) ÜRO kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 ([17]) ja selle kestliku arengu eesmärke, ([18]) Euroopa sotsiaalõiguste sammast ja pikaajalist konkurentsivõime strateegiat ([19]). Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni suunised õiglase ülemineku kohta ([20]) peaksid pakkuma konkreetseid võimalusi õiglase ülemineku poliitikaraamistiku sõnastamiseks, rakendamiseks ja jälgimiseks ([21]).

4. **ELi poliitikapakett õiglase ülemineku kohta töömaailmas ja sellega kaasnevad vahendid**

4.1. Õiglane üleminek on keeruline protsess, mis mõjutab suurt osa ühiskonnast, ja ühest poliitikavahendist üksi ei piisa, et selle ülesandega toime tulla. Seepärast kutsub komitee üles hindama lünki olemasolevates poliitikavahendites ja vajaduse korral täiendama neid uute meetmetega, et luua kooskõlastatud poliitikapakett töömaailma jaoks. See pakett peaks integreerima olemasolevad ELi tasandi vahendid ja andma liikmesriikidele piisava tegutsemisruumi asjakohaste lahenduste kasutuselevõtuks riiklikul või piirkondlikul tasandil. Allpool esitatud ettepanekutes kirjeldatakse sellise poliitikapaketi elemente.

4.2. See poliitikapakett peaks aluslepingutes määratletud pädevuste jaotust ja sotsiaalpartnerite rolli arvesse võttes hõlmama õiglase ülemineku protsessis töömaailma elemente: sektorid, piirkonnad, töökohad ja oskused (sealhulgas sooline, põlvkondadevaheline ja haavatavate rühmade mõõde), sotsiaalhoolekanne, liikmesriikide koostöö, juhtimine, äritegevus ja ettevõtjad (pöörates eritähelepanu VKEdele) ning rahastamine ja investeeringud.

([12]) „Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all".
([13]) ELT C 486, 21.12.2022, lk 95.
([14]) ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([15]) „The European Green Deal and the „Leave No One Behind" principle".
([16]) Pariisi kokkulepe.
([17]) Kestliku arengu tegevuskava aastani 2030.
([18]) Kestliku arengu eesmärgid.
([19]) ELi pikaajaline konkurentsivõime: pilk 2030. aasta järgsesse aega.
([20]) „Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all".
([21]) ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

Sektorid

4.3. Väga tähtis on sektoripõhine lähenemisviis töökohtade kvaliteedi parandamisele ja järelevalvele ([22]). Euroopa rohelises kokkuleppes märgitakse, et üleminek on vajalik kõigis sektorites, ent eri aegadel ja erineval määral ([23]). Suurema kasvuhoonegaaside heitega sektorite jaoks – näiteks fossiilkütustel põhinevad energiasektorid, nagu nafta, kivisüsi ja gaas ning tööstus ja transport ([24]) – on üleminek raskem. Samal ajal on vaja innovatsiooni, et uurida vähese CO_2 heitega energia võimalusi, energia salvestamist, CO_2 kogumist ja muid tehnoloogiaid, mis võivad üleminekut hõlbustada. Need muutused mõjutavad nendes sektorites tegutsevaid ettevõtteid, nende töötajaid ja piirkondi, kus nad asuvad, samuti konkurentsivõimet ja toidu kättesaadavust.

Ettepanekud

— Komisjon peaks tihedas koostöös liikmesriikidega koordineerima üksikasjalikku kaardistamist, et mõista, millised strateegilised sektorid hakkavad kasvama, ümber kujunema ning millised kahanema ja järk-järgult kaduma. Kaardistamisel tuleks välja tuua asjakohased toetusmeetmed, nagu ELi rahastamine, riigiabi, sotsiaalhoolekanne, ajutine sotsiaaltoetus ja ümberõppealgatused, et lihtsustada töökoha vahetust. Kaardistamise raames tuleks analüüsida mõju, mida üleminek avaldab tööhõivele ja oskustele eri riikides, piirkondades ja sektorites, sealhulgas alltöövõtjatele ja järgmise etapi väärtusahelatele ([25]). Kooskõlas poliitilistes suunistes aastateks 2024–2029 esitatud soovitustega tuleks kaardistamisel uurida ka Euroopa ülemineku võimalikku negatiivset ülekanduvat mõju muudele maailma osadele, et leevendada seda valdkondlike ja territoriaalsete üleminekukavade kaudu.

— Üleminekujuhised ja ühelt töökohalt teisele liikumise kavad tuleks välja töötada koostöös sotsiaalpartneritega ja kollektiivläbirääkimiste käigus.

— Valdkondlike kavade kaalumisel tuleks arvesse võtta vastastikkuse põhimõtet ja ülemaailmseid kohustusi, sealhulgas rahvusvahelisi kaubanduslepinguid.

Territooriumid

4.4. Mõned sektorid kaotatakse järk-järgult. See mõjutab tugevalt neist sõltuvaid territooriume eri hetkedel ja erineval määral. Mõjutatud territooriumid peavad ümber korraldama ja mitmekesistama oma majandust viisil, mis soosib uusi majandustegevusi, valmistama tööjõudu ette uuteks muutusteks ja tulevasteks töökohtadeks ning säilitama sotsiaalse ühtekuuluvuse ([26]). ELi töötajatel peaks olema vabadus jääda oma elukohta elama ([27]) ja juurdepääs kohalikele kvaliteetsetele tootlikele töökohtadele, mis aitavad kaasa nende kohalike kogukondade arengule ja heaolule, eelkõige maapiirkondades. Selleks on vaja luua soodne keskkond, mis toetab struktuurimuutusi olemasolevates ettevõtetes ning rohepöördeks vajalikke investeeringuid ja töökohtade loomist.

Ettepanekud

— Euroopa Komisjon ja liikmesriigid peaksid tagama, et territooriumidel on kohapõhised üleminekujuhised, mis on välja töötatud koostöös kohalike omavalitsuste ja sotsiaalpartneritega asjakohasel tasandil, ning valdkondlikud üleminekukavad, mis tagavad alternatiivsed tööhõivevõimalused ja koolituse. Liikmesriigid peaksid toetama kogukonna juhitud algatusi ning tagama ulatusliku konsulteerimise kohalike elanike ja kodanikuühiskonnaga.

Töökohad ja oskused

4.5. Üleminekul väheneb märkimisväärselt töökohtade arv teatavates sektorites ning muude sektorite ametiprofiilid ja kutseoskused muutuvad. Poliitikameetmetel, mis on vajalikud, et saavutada 2030. aastaks seatud eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside heidet 55 %, võib olla üldine positiivne mõju töökohtade arvule ([28]). Kõige tuntavam protsess oleks töökohtade asendamine ja/või töökohtade ümbermääratlemine. See protsess sõltub nii riiklikust kontekstist kui ka lähtepunktist.

([22]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([23]) COM(2019) 640 final.
([24]) Greenhouse gas emissions by aggregated sector, https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/ghg-emissions-by-aggregated-sector-5#tab-dashboard-02.
([25]) ELT C 275, 18.7.2022, lk 101.
([26]) Õiglase ülemineku platvorm.
([27]) „Much more than a market – Speed, Security, Solidarity".
([28]) Euroopa Komisjon, Teadusuuringute Ühiskeskus, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. *et al.*, „The future of jobs is green", Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

Ettepanekud

— Euroopa Komisjon ja liikmesriigid peaksid töötama ühise arusaamani jõudmise nimel ning töötama välja suunised kvaliteetsete töökohtade, töökohakindluse ja töötingimuste kohta keskkonnahoidlikel töökohtadel. Nad peaksid hõlbustama liikmesriikide teabevahetust, et edendada häid tavasid ja näidata, kuidas ELi sotsiaalvaldkonna õigustikku riiklikul tasandil rakendatakse. Komitee väljendab heameelt komisjoni kavatsuse üle töötada koos sotsiaalpartneritega välja kvaliteetsete töökohtade tegevuskava, nagu on kavandatud poliitilistes suunistes aastateks 2024–2029, ([29]) ning kutsub komisjoni üles kaaluma käesolevas arvamuses esitatud ettepanekuid.

— Ajakohane tööturu ja oskuste prognoosimine ning tulevikusuundade analüüsimine piirkondlikul, sektori ja kutsetasandil võimaldab kindlaks teha ning prognoosida vajaminevaid kutsepõhiseid ja valdkonnaüleseid oskusi ning selle alusel kohandada õppekavu, et täita lühi- ja pikaajalised vajadused ([30]).

— Liikmesriigid peaksid välja töötama ja edendama oskuste täiendamise ja ümberõppe strateegiaid, et suurendada täiskasvanute osalemist üleminekuga seotud uute oskuste ja töökohtade alastel koolitustel. Samuti peaksid nad ajakohastama kutsehariduse ja -õppe õppekavasid ja programme ning edendama tihedamat partnerlust haridus- ja koolitusvaldkonnas tegutsejate ning VKEde, töölelõimimisega tegelevate sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalpartnerite vahel vastavalt kutsehariduse ja -õppe juhtimise ja tavade riiklikule mudelile. Nad peaksid ka kasutusele võtma või muutma tõhusamaks kavad, millega toetatakse tugeva koolituskomponendiga õpipoisiõppe, tasustatud praktika ja töövarju kavasid, eelkõige mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate, sealhulgas kliima- ja keskkonnaeesmärke saavutada aitavate ettevõtjate juures ning sektorites, kus napib oskusi. Selliseid kavu tuleks riiklikult ja piirkondlikult seirata ja hinnata ning need peaksid seadma eesmärgiks kaitsta töökohtade kvaliteeti ([31]).

— VKEdele tuleks pakkuda piisavaid stiimuleid investeerida täiendus- ja ümberõppesse ning edendada ettevõtjate ja töötajate elukestva õppe kultuuri, sealhulgas mikrokvalifikatsioonitunnistuste kaudu.

— Soodustada tuleks VKEde võrgustike loomist teadmiste jagamiseks.

— Edendada tuleks headel tavadel põhinevat sotsiaaldialoogi, et anda töötavatele inimestele või töökohta vahetavatele inimestele õigus saada toetust lühemate või pikemate koolituskursuste jaoks, et arendada oma oskusi. Seda võiks kaaluda 2025. aasta alguseks kavandatud uue Euroopa sotsiaaldialoogi pakti raames ([32]), ([33]).

— Õiglane üleminek tuleks lõimida riiklikesse oskuste strateegiatesse, integreerides komisjoni Euroopa oskuste tegevuskavas ja uues ajakohastatud tööstusstrateegias esitatud ettepanekuid. Oskuste pakti kohased oskuste partnerlused on samuti oluline hoob ([34]).

— Oskuste strateegiates tuleks käsitleda olemasolevat soolist ebavõrdsust ja tagada, et õiglase ülemineku poliitika parandab aktiivselt soolist võrdõiguslikkust ([35]), ([36]). Erilist tähelepanu tuleks pöörata ka mõjule, mida avaldab töökohtade muutumine või kaotamine sotsiaalsetele rühmadele, keda ähvardab tööturult väljatõrjumine, näiteks puuetega inimesed, eakad, rändajad või pikaajalised töötud.

— Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles kaaluma eespool nimetatud punkte Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava järgmisel läbivaatamisel.

Sotsiaalhoolekande- ja sotsiaalkaitsesüsteemid

4.6. Kõiki liikmesriike tuleks julgustada vaatama läbi oma sotsiaalhoolekande- ja sotsiaalkaitsesüsteeme, et need toetaksid rohepööret ja mõjutatud inimesi kõige tõhusamal viisil, eesmärgiga saavutada kestlik tööhõive ning vähendada vaesust ja ebavõrdsust. Sotsiaalkaitse aitab kaasa kliimamuutustega kohanemisele ja nende leevendamisele ning toetab ka õiglast üleminekut, kaitstes inimeste sissetulekut, tervist ja töökohti, ning võib omakorda suurendada üldsuse toetust üleminekule ([37]).

([29]) https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_et?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_ET.pdf.
([30]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([31]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([32]) „New framework for a just digital and green transition".
([33]) Poliitilised suunised järgmisele Euroopa Komisjonile (2024–2029).
([34]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([35]) Euroopa Komisjon, Teadusuuringute Ühiskeskus, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. *et al.*, „The future of jobs is green", Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.
([36]) „Considering gender in regional transformations".
([37]) https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-social-protection-report-2024-26-universal-social-protection-climate.

Ettepanekud

— Euroopa Komisjon peaks integreerima õiglase ülemineku algatused Euroopa sotsiaalõiguste samba ja Euroopa poolaasta rakendamisse. Töötajate üleminekul teise liikmesriiki peaksid EL ja selle liikmesriigid kooskõlas määrusega 883/2004 tagama liikumisvabaduse sotsiaalkindlustuse osas.

— Liikmesriike tuleks julgustada oma sotsiaalhoolekande- ja sotsiaalkaitsesüsteeme läbi vaatama ja vajaduse korral kohandama, et tulla toime praeguste sotsiaalsete, keskkonnaalaste ja majanduslike probleemidega. Eesmärk on tagada rohepöörde kulude ja sellest saadava kasu õiglane jagamine ning kvaliteetsed, taskukohased ja kättesaadavad üldhuviteenused. Sellised süsteemid võiksid muu hulgas – ja riiklikust kontekstist sõltuvalt – hõlmata aktiivset tööturupoliitikat, töötushüvitisi, piisavat toetust vaesuses või vaesuse ohus olevatele inimestele, miinimumpalka, ökovautšereid ja otsest sissetulekutoetust ([38]). Riiklikud ametiasutused peaksid tegema koostööd mittetulundusühingute, sotsiaalsete ettevõtete ja muude sotsiaalteenuste osutajatega, et teha kindlaks haavatavaid leibkondi ja üksikisikuid ja toetada neid ajutiste meetmetega.

— Sotsiaalkaitsesüsteeme on võimalik kohandada, et tagada inimestele kindlus sissetuleku suhtes, ennekõike töökoha vahetamise käigus, ning pakkuda sobiva sotsiaalse taristu kaudu piisavaid tervishoiu- ja hooldusteenuseid. Eriti tähtis on see enim mõjutatud territooriumide ja kõige haavatavamate elanikkonnarühmade jaoks, et vältida sotsiaalset tõrjutust ning tegeleda tervise- ja kliimaalaste riskidega ([39]).

— Liikmesriigid peaksid kasutama sihipäraseid ja hästi kavandatud värbamis- ja töövahetusstiimuleid, et toetada tööturul liikuvust sektorite, piirkondade ja riikide vahel ([40]).

Liikmesriikide koostöö

4.7. Koostöö on oluline selleks, et toetada pigem ühtekuuluvust ja konkurentsivõimet kui võidujooksu madalaimale tasemele ELis. Paljud õiglase rohelise kokkuleppe jaoks vajalikud poliitikameetmed kehtestatakse riiklikul tasandil ning need eeldavad liikmesriikide kooskõlastatud jõupingutusi.

Ettepanekud

— Kuna töökohtade kadumine ja lisandumine ei jaotu ELis võrdselt ning kuna eri piirkondadel on eri tehnoloogiate ja oskuste valdkonnas erinevad tugevad küljed, tuleks tööstus- ja ühtekuuluvuspoliitikat ühtlustada, et tugevdada kogu ELi hõlmava õiglase ülemineku jaoks ELi kui ülemaailmse majandusliku osaleja positsiooni ([41]).

— EL peaks võtma vastu õiglase ülemineku eesmärkidega kooskõlas oleva tööstusstrateegia, mis tagab võrdsed tingimused. Selleks võiks EL kindlaks teha strateegilised tööstusharud ja väärtusahelad ja iga piirkonna majandusliku potentsiaali ning koordineerida nende panust ELi-ülestesse väärtusahelatesse ([42]), ([43]). Siin võiks eeskujuks olla üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide mudel ([44]).

— Ühtekuuluvuspoliitika peab jätkuvalt olema õiglase ülemineku oluline liikumapanev jõud piirkondades, mis sõltuvad suurel määral fossiilkütustel põhinevast taristust. Spetsiaalne ELi tasandi fond, näiteks kavandatav Euroopa Konkurentsivõime Fond, ([45]) võib anda toetusi ja laene strateegiliste tööstusprojektide arendamiseks piirkondades, millel puudub fiskaalvõimekus selliste investeeringute tegemiseks. Avaliku sektori toetused, nagu sihttoetused, laenud ja riigihanked, peaksid vastama sotsiaalsetele ja keskkonnaalastele tingimustele tagamaks, et riiklik rahastamine sõltub edusammudest ([46]).

— Eritoetust tuleb võimaldada liikmesriikidele, kes alakasutavad ELi strateegilisi rahastamisvahendeid innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse valdkonnas, ning tööstuse laiendamisele, eelkõige piiratud eelarvega riikides.

([38]) ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([39]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([40]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([41]) ZOE Institute for Future-Fit Economies (2024). „A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact".
([42]) „Much more than a market – Speed, Security, Solidarity".
([43]) ZOE Institute for Future-Fit Economies (2024). „A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact".
([44]) Mario Draghi aruanne.
([45]) Poliitilised suunised järgmisele Euroopa Komisjonile (2024–2029).
([46]) ZOE Institute for Future-Fit Economies (2024). „A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact".

— Riiklikul tasandil peab eri sektorite ja tööturgude kooskõlastatud riiklike kavade eesmärgiks olema tagada üleminekuks vajalikud kvaliteetsed töökohad, pakkudes samal ajal riiklikele sotsiaalpartneritele asjakohaseid mehhanisme protsessi panustamiseks.

Juhtimine

4.8. Õiglase ülemineku juhtimismõõdet ei tohi alahinnata. Ühest poliitikavahendist või vahendite komplektist ei piisa õiglase ülemineku keerukusega toimetulemiseks. Poliitikavahendite vahelisi kompromisse tuleks vältida või leevendada neid varakult kindlaks tehes.

Ettepanekud

— Õiglase ülemineku poliitikaraamistiku keskmes on terviklik, koordineeritud ja integreeritud poliitiline lähenemisviis. Ühiskonna mitmekesisust kajastav sotsiaaldialoog ja kodanikuühiskonna dialoog ning kohalike ja piirkondlike omavalitsuste osalemine on õiglase ülemineku poliitikaraamistiku elluviimise nurgakivi ([47]).

— Tuleks luua analüüsi- ja seirevahendid, et aidata kavandada terviklikke poliitikapakette ja jälgida töökohavahetuse programmide tõhusust (ümber- ja täiendusõppe meetmed, üleminekutoetused jne) ([48]).

— Poliitika pikaajalist keskkonnaalast, majanduslikku ja sotsiaalset mõju tuleb süstemaatiliselt arvesse võtta kõigil poliitikakujundamise tasanditel, eelkõige eelhindamistes. Poliitikakujundajad peaksid korrapäraselt esitama üldsusele hindamiste, tulevikusuundade analüüside ja seire tulemusi ning pidama sotsiaalpartnerite, kodanikuühiskonna ja muude sidusrühmadega tulemuste ja võimalike kohanduste üle mõttevahetusi ([49]).

— Kõigi tasandite poliitikakujundajad peaksid nägema ette kõigi tasandite töötajate ja nende esindajate ning iga sektori ja igas suuruses ettevõtete täieliku ja sisulise kaasamise muutusteks valmistumisse ja restruktureerimisprotsesside, sealhulgas rohepöördega seotud restruktureerimise juhtimisse kõigis poliitika kujundamise ja rakendamise etappides ([50]).

— Poliitikakujundamises osalemine peaks andma üksikisikutele, kodanikuühiskonnale, sotsiaalpartneritele ja sidusrühmadele võimaluse anda oma panus asjakohaste lahenduste väljatöötamisse ja rakendamisse vastaval tasandil. Eritähelepanu tuleks pöörata haavatavate ja alaesindatud rühmade esindajate arvamuse küsimisele ([51]).

— Poliitilised lähenemisviisid peavad koordineerima poliitika kujundamist kõigil tasanditel ja kõigis asjaomastes poliitikavaldkondades, sealhulgas teadusuuringutes ja innovatsioonis. Vertikaalselt tähendab see, et kohalikke ja piirkondlikke omavalitsusi julgustatakse etendama aktiivset rolli õiglase ülemineku poliitika kavandamisel, väljatöötamisel, rakendamisel ja järelevalves. Horisontaalselt peavad poliitikakujundajad tegema poliitikavaldkondade lõikes koostööd, et teha kindlaks poliitikavalikute vahelised lüngad, kattuvused, kompromissid ja koostoime. Selliste elementide kindlakstegemist toetatakse usaldusväärsete ja läbipaistvate tööhõivealase, sotsiaalse ja jaotusliku mõju (eel)hindamiste väljatöötamise ja edendamise kaudu ([52]).

Ettepanekud konkreetselt ELi tasandil

— Hiljuti on vastu võetud ja ajakohastatud energialiidu juhtimise määrus ja Euroopa kliimamäärus ([53]). Ent nagu on osutatud energeetika ja elamumajanduse volinikukandidaadile saadetud missioonikirjas, võiks tulevaste läbivaatamiste käigus uurida õiglase ülemineku eesmärkide lisamist mitmetasandilise valitsemise struktuuridesse. Selle raames tuleks tagada riiklike energia- ja kliimakavade kooskõla õiglase ülemineku prioriteete käsitleva sotsiaalse ja kodanikuühiskonna dialoogiga ning integreerida need paremini muude poliitikavaldkondadega, nagu ühine põllumajanduspoliitika ([54]).

([47]) ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([48]) Tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee põhisõnumid õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamist käsitleva nõukogu soovituse rakendamise kohta.
([49]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([50]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([51]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([52]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([53]) „Energialiidu juhtimine“.
([54]) ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— ELi õiglase ülemineku vaatluskeskus peaks jälgima ELi õiglase ülemineku protsessi, sealhulgas riiklikke poliitikameetmeid ja strateegiaid, mis põhinevad ELi tasandi suunistel, nt Euroopa poolaasta raames ning riiklikes energia- ja kliimakavades ([55]). Seirenäitajate kogumi väljatöötamisse tuleks kaasata sotsiaalpartnerid ja kodanikuühiskond. Vaatluskeskus peaks andma panuse ka ajakohasesse tööturu ja oskuste prognoosimisse ning tulevikusuundade analüüsimisse, et teha kindlaks ja prognoosida, milliseid kutsepõhiseid ja valdkonnaüleseid oskusi on vaja ([56]). Seda tuleks teha korrapärase teabevahetuse kaudu poliitikakujundajatega riiklikul ja piirkondlikul tasandil.

— Horisontaalse koordineerimise võimaldamiseks teeb komitee ettepaneku kasutada komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskuse juhitavaid ELi poliitikalaboreid, et tuua poliitikakujundamise protsessi varases etapis kokku mitmekesine rühm peadirektoraate, eesmärgiga käsitleda poliitikaprobleeme talitustevahelisest perspektiivist ([57]).

— Et kaasata üldsus tugevamalt ja sisukamalt poliitikaprotsessi, soovitab komitee luua tulemustabeli, mis näitaks, milliseid kodanike ettepanekuid on arvesse võetud, ja tooks välja põhjused juhtudel, kui neid arvesse ei võetud.

Ettepanekud konkreetselt riiklikul tasandil

— Selleks et täita teistes osades kirjeldatud õiglase ülemineku vajadusi, peaksid liikmesriigid suurendama asjaomaste avaliku sektori asutuste tegevussuutlikkust, et nad saaksid juhendada ja toetada õiglase ülemineku poliitika rakendamist ([58]).

— Riiklikul tasandil tuleb tõhusalt rakendada kehtivaid õigusakte, millega nähakse ette teavitamis- ja konsulteerimisõigused.

Äritegevus ja ettevõtjad

4.9. Äritegevus ja ettevõtjad (pöörates eritähelepanu VKEdele) kui ülemineku liikumapanevad jõud.

Ettepanekud

— Tuleks edendada ettevõtlust, eelkõige piirkondades, kus üleminek tekitab probleeme, ning sektorites, mis aitavad kaasa kliima- ja keskkonnaeesmärkide saavutamisele, pöörates erilist tähelepanu naisettevõtlusele. Toetuse pakkumisel tuleks finantsmeetmed, sealhulgas toetused, laenud või omakapital, kombineerida mitterahaliste meetmetega, nagu koolitus- ja nõustamisteenused, mida on kohandatud ettevõtte elutsükli igale etapile. Toetus peaks olema kaasav ning kättesaadav alaesindatud ja ebasoodsas olukorras olevatele rühmadele ([59]). Ettevõtluse tõhusaks toetamiseks on olulised asjakohased investeerimis- ja asutamistingimused.

— Liikmesriigid peaksid hõlbustama mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate juurdepääsu rahastamisele ja turgudele, eelkõige nende ettevõtjate jaoks, kes aitavad kaasa kliima- ja keskkonnaeesmärkide saavutamisele, pöörates eritähelepanu sotsiaalsetele ettevõtetele, et stimuleerida kvaliteetsete töökohtade loomist kõigile. Erilise rõhuasetuse all peaksid olema piirkonnad, mida üleminek kõige rohkem mõjutab, ja sektorid, mis toetavad ülemineku eesmärke ([60]).

— Oluline on suurendada VKEsid esindavate tööandjate organisatsioonide suutlikkust, et: 1) anda nõu, kuidas muuta ärimudelid keskkonnahoidlikumaks ja kestlikumaks; 2) täita poliitikakujundajate suhtes ja sotsiaaldialoogis sotsiaalpartnerite rolli.

— Soodustada võiks mitmekesisemaid ärimudeleid, sealhulgas ringluspõhiseid ja koostöösüsteeme, nagu korraldaja omandiõigus (*steward ownership*), et suurendada demokraatiat töökohal.

— Edendada tuleks õiglase ülemineku strateegiate integreerimist erasektori CO_2 heite vähendamise jõupingutustesse, kaasates õigeaegselt ja tõhusalt ametiühinguid. Nende strateegiate rakendamisega saavad ettevõtjad prognoosida rohepöörde mõju oma tegevusele ja tööjõule ning leida uusi võimalusi.

([55]) „The European Green Deal and the „Leave No One Behind" principle".
([56]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([57]) „A policy cycle 2.0 for the European Commission".
([58]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([59]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([60]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.

Rahastamine ja investeeringud

4.10. Komitee on veendunud, et piisavad investeeringud on õiglase ülemineku poliitikaraamistiku elluviimiseks väga olulised. Komitee rõhutab vajadust olemasolevate vahendite parema eraldamise ja tõhusa kasutamise järele.

Ettepanekud

— Euroopa roheülemineku investeerimiskava peab vastama komisjoni strateegiates prognoositud investeerimisvajadustele. Tohutud investeerimisvajadused nõuavad ülemineku kiirendamiseks ka suuremat keskendumist avaliku sektori investeeringutele. Sellega seoses võtab komitee huviga teadmiseks komisjoni väljakuulutatud kavandatava Euroopa Konkurentsivõime Fondi.

— Investeeringud peavad olema suunatud territooriumidele ja üksikisikutele ning haavatavatele sotsiaalsetele rühmadele, keda üleminek kõige rohkem mõjutab. Need investeeringud peavad olema tootlikud ja kestlikud.

— Vahendite asjakohase jaotamise tagamiseks võib kaaluda tingimuste kehtestamist. See võiks hõlmata eelnevalt olulise kahju ärahoidmise põhimõtte ja ühtekuuluvuse mittekahjustamise põhimõtte järgimist ning sotsiaalse kahju vältimise põhimõtte loomist ja järgimist. Et saada juurdepääs ülejäänud rahalistele vahenditele, tuleb tagantjärele tõendada tingimuste täitmist. Asjaomased sidusrühmad võiksid arutada vajadust luua sotsiaalse kahju vältimise põhimõte.

— ELi tasandi vahendeid tuleks koordineerida strateegilise raamistiku kaudu, mis ühendab nende eesmärgid ja lihtsustab liikmesriikide jaoks võimalustest arusaamist. Kooskõlas poliitiliste suunistega õiglase ülemineku rahastamise suurendamiseks võiks õiglase ülemineku fondi ja kliimameetmete sotsiaalfondi laiendada. Liikmesriigid peaksid edendama sotsiaalselt vastutustundlike riigihanketavade kasutamist, muu hulgas sotsiaalsete hindamiskriteeriumide kaudu, millega luuakse võimalusi rohepöördest enim mõjutatud inimestele. Samas peavad nad toetama keskkonnaga arvestavate hindamiskriteeriumide kasutamist ([61]).

— Liikmesriigid vajavad üleminekusse investeerimiseks ja selle rakendamiseks ka eelarvelist manööverdamisruumi. Hiljuti reformitud majanduse juhtimise raamistiku osas rõhutab komitee, et vaja võib olla täiendavaid algatusi, et tagada rohepöörde ja sotsiaalse ühtekuuluvuse jaoks piisava era- ja avaliku sektori kapitali kaasamine ([62]).

— Liikmesriigid peaksid kliimaneutraalsusele üleminekust tulenevaid probleeme silmas pidades hindama ja kohandama maksusüsteeme. Eelkõige tuleb nihutada maksukoormus tööjõult muudele kliima- ja keskkonnaeesmärke saavutada aitavatele allikatele ning vähendada nende allikate põhjal väikese ja keskmise sissetulekuga rühmade maksukiilu ([63]).

Õiglase ülemineku poliitikapakett töömaailma jaoks

4.11. Komitee kutsub üles looma Euroopa poliitikapaketti õiglase ülemineku kohta töömaailmas muutuste ennetamise ja juhtimise kaudu, võttes juhtpõhimõteteks sotsiaaldialoogi ja kollektiivläbirääkimised ([64]). See poliitikapakett peaks hõlmama liikmesriikidele suunatud asjakohaseid ettepanekuid ja eelkõige sisaldama järgmist.

— Kaardistada tuleb oskuste vajadused ja strateegiad ning põhjalikult tuleb hinnata sotsiaal-majanduslikku mõju riiklikul, valdkondlikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil. Selleks on vaja oskuste eksperte, kellel on piisavalt vahendeid, ja piirkondliku järelevalve- ja tugisüsteeme ettevõtete, eelkõige VKEde ja töötajate toetamiseks nende eesmärkide saavutamisel. Kaardistamise peaksid läbi viima sotsiaalpartnerid ja valitsused vastaval tasandil.

— Kõigil eespool nimetatud tasanditel tuleb luua ja rakendada asjakohaste oskuste arendamise programmid. See võimaldaks töötajatel, noortel, töötutel ja teistel haavatavatel rühmadel (eakad, puuetega inimesed, rändajad jne) vaadata üle oma oskused ja ajakohastada oma karjäärisuundi, tugevdada oma tööalast konkurentsivõimet ja liikuvust ning võimaluste piires ja soovi korral vahetada töökohta.

([61]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([62]) ELT C 146, 27.4.2023, lk 53, punkt 1.12.
([63]) ELT C 243, 27.6.2022, lk 35.
([64]) ELT C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— Kõigile töötajatele tuleks kehtestada sisuline ja jõustatav ligipääs tööajal täielikult hüvitatud koolitustundidele selliste meetmete abil nagu palgaasendushüvitised ning lepingu liigist sõltumatult. Naistele ja haavatavatele rühmadele tuleb ette näha eraldi juurdepääsumeetmed.

— Tuleb tagada, et kooskõlas kohaldatavate eeskirjadega kehtestataks tõhusad süsteemid töötajate kaasamiseks ja tõhusaks teavitamiseks ja nendega konsulteerimiseks ettevõtte tasandil. Samuti tuleb kindlustada, et suurendatakse kollektiivläbirääkimistega hõlmatust, eelkõige kujunemisjärgus sektorites ja kooskõlas miinimumpalga direktiivi nõuetega.

— Õiglase ülemineku algatused tuleb integreerida Euroopa sotsiaalõiguste samba ja Euroopa poolaasta rakendamisse. Töötajate üleminekul teise liikmesriiki peaksid EL ja selle liikmesriigid kooskõlas määrusega 883/2004 tagama liikumisvabaduse sotsiaalkindlustuse osas.

— Luua tuleb tugevad stiimulid, et ettevõtted teeksid järgmist: seaksid prioriteediks praeguste töötajate oskuste täiendamise, et täita oskuste puudujäägid; töötaksid välja, avaldaksid ja korrapäraselt ajakohastaksid ettevõtte üleminekukavad, milles prognoositakse muutusi, ning töötaksid välja strateegiad võimalike mõjude juhtimiseks; soodustaksid õpipoisiõppe ja koolitusmaksu maksete suurendamist vastavalt riiklikele mudelitele, et osaliselt rahastada töötajate koolitust piirkondlikul tasandil.

— Restruktureerimise prognoosimine, ettevalmistamine ja juhtimine tuleb kooskõlastada asjaomaste avaliku sektori asutuste ja sidusrühmadega nende võimete ja pädevuse piires ning sobival ajal. See peaks tagama ühelt töökohalt teisele ülemineku võimaluste arengu, kus rõhk on sellel, et kaitsta töötajate õigust jääda oma piirkonda ja austada nende valikut jääda oma sektorisse.

Brüssel, 5. detsember 2024

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Oliver RÖPKE